

Διονύσιος Σολωμός: Μία τριλογία. Α. Ο βίος και οι επιδράσεις

[Αφιέρωμα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους](#)

[Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού](#)

Την θέση που κατέχει ο εθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός στην εξέλιξη της νεοελληνικής λογοτεχνίας, αλλά και ευρύτερα στην αναγέννηση του ελληνικού έθνους, έχει εντοπίσει, τόσο η ιστορική όσο και η λογοτεχνική κριτική. Αυτό δε που κάνει ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτη την περίπτωση του είναι το πώς ένας άνθρωπος με καθαρά ιταλικές αφετηρίες και μεγάλη αποστασιοποίηση από τα τεκταινόμενα στον ελλαδικό χώρο κατά τη διάρκεια της εθνικής παλιγγενεσίας φτάνει να καταστεί ένας βασικός παράγοντας αφύπνισης της πατριωτικής συνείδησης του ελληνικού έθνους, αλλά και θεμελιώδης λίθος του οικοδομήματος της νεοελληνικής ποίησης. Να είναι η διπλή του καταγωγή, τόσο η αριστοκρατική όσο και η καθαρά λαϊκή - ποπολάρικη, που τον έφεραν κοντά σε έναν λαϊκό επαναστατικό αγώνα, όπως ο ελληνικός; Να είναι ο τόσο πλούσιος και τόσο εύθραυστος ψυχικός του κόσμος, ώστε να μη μείνει ασυγκίνητος από τον ελληνικό απελευθερωτικό αγώνα; Να είναι ακόμα η προστασία της απόστασης που τον κράτησε μακριά από τα πάθη και τη διχόνοια που δηλητηρίασαν όλον τον αγώνα του 21; Τέτοιου είδους

ερωτήματα απαντώνται μόνο με εικασίες. Το γεγονός είναι ένα και το περιέγραψε σε δύο γραμμές ο Οδυσσέας Ελύτης:

«Όπου και να σας βρίσκει το κακό, αδελφοί,

όπου και να θολώνει ο νους σας,

μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό

και μνημονεύετε Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη»

(«Άξιον Εστί»).

Αν και ο Διονύσιος Σολωμός έχει συνδεθεί με τα Επτάνησα, η καταγωγή του κρατάει από παλιά αριστοκρατική οικογένεια της Κρήτης, από την οποία οι πρόγονοί του αποχώρησαν για να γλιτώσουν από την τουρκική σκλαβιά. Ο πατέρας του κόντε Νικόλαος Σολωμός, ο επονομαζόμενος και «ταμπάκερης», επειδή διατηρούσε το μονοπώλιο του καπνού στη Ζάκυνθο, ήταν παντρεμένος με την Μαριέττα Κάκη η οποία του χάρισε δύο παιδιά, τον Ροβέρτο και την Ελένη. Μία μέρα πριν πεθάνει, ο Νικόλαος Σολωμός νομιμοποίησε τον παράνομο δεσμό του με την οικονόμο του Αγγελική Νίκη, από τον οποίον γεννήθηκε, το 1798, ο Διονύσιος.

Πρώτος του δάσκαλος υπήρξε ο ιταλός αββάς Σάντο Ρότσι, πρόσφυγα στη

Ζάκυνθο από την Κρεμόνα. Οι μαρτυρίες μιλούν και ένα παιδί, που πολύ νωρίς εξεδήλωσε την αγάπη του για τη φύση, το ενδιαφέρον του για το γεγονός του θανάτου και τη συγκίνηση του για τα πρόσωπα που τα διακατείχαν υψηλά ιδεώδη.

Το 1808, ο επίτροπος και εξάδελφος των αγοριών Νικόλαος Μεσσάλας στέλνει τον δεκάχρονο Διονύσιο στην Ιταλία για να σπουδάσει. Μετά από ένα σύντομο χρονικό διάστημα στη Βενετία, καταλήγει στο πανεπιστήμιο της Κρεμόνα, όπου σπουδάζει συστηματικά την ιταλική και τη λατινική λογοτεχνία. Όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του, το 1815, εγγράφεται στο πανεπιστήμιο της Παβίας, με την πρόθεση να σπουδάσει νομικά. Όλα όμως δείχνουν πως τον έχει κερδίσει ήδη η τέχνη και η ποίηση. Φαίνεται πως το αίμα των ποπολάρων που κυκλοφορούσε στις φλέβες του τον οδήγησε σε στενή επαφή με τις φιλελεύθερες ιδέες και τα επαναστατικά κινήματα που ανθούσαν στην Ιταλία την εποχή αυτή, ιδιαίτερα μέσα στους χώρους των ιταλικών πανεπιστημίων. Η περίοδος αυτή είναι καθοριστική για τη ζωή του, καθώς κατασταλάζει οριστικά, τόσο ως προς την ποίηση όσο και ως προς τις πολιτικές του πεποιθήσεις. Μέχρι τέλους της ζωής του δεν θα πάψει ποτέ να είναι ένας φιλελεύθερος ρομαντικός ποιητής, χωρίς όμως ποτέ να χάσει την επαφή του με τον απλό λαό.

Δέκα χρόνια μετά, το 1818, επιστρέφει στη Ζάκυνθο και απολαμβάνει τις χαρές και τις διασκέδασεις της κοινωνικής του τάξης, έχοντας επιπλέον την λαμπερή επικάλυψη των ιταλικών του σπουδών.

Τα πρώτα δείγματα ποιητικής του δημιουργίας είναι ήδη εμφανή και έχουν ως κύριο εργαλείο έκφρασης την ιταλική γλώσσα. Κατά την περίοδο αυτή ο ποιητής μάς δίνει μερικά δροσερά δημιουργήματα, όπως «Ο θάνατος της ορφανής», «Ο θάνατος του βοσκού», καθώς και το γνωστότερο «Προς τον κύριον Γεώργιον δε Ρότσι στην Αγγλία». Στην ίδια εποχή ανήκουν και τα ποιήματα «Αγνώριστη» και «Ξανθούλα». Ήδη χρησιμοποιεί με άνεση τα εκφραστικά του μέσα, παράλληλα όμως μεταφράζει ή καλύτερα παραφράζει ποιήματά του Μεταστάσιο, του Πετράρχη και του Σαίξπηρ, χωρίς να μένει αδιάφορος στο κίνημα της αγανάκτησης των συμπολιτών του για το τυραννικό καθεστώς των Άγγλων. Οπωσδήποτε όμως δεν μπορεί κανείς να μιλήσει για συνειδητοποίηση του μεγάλου ρόλου που του επεφύλαξε η ιστορία στην υπόθεση της εθνικής παλιγγενεσίας. Μέχρι τότε παραμένει ένας ποιητής, στηριγμένος περισσότερο στην ιταλική λογοτεχνική παράδοση.

Καθοριστική για την εξέλιξη του Διονυσίου είναι η συνάντηση με το Σπυρίδωνα Τρικούπη ο οποίος, έναν μόλις χρόνο μετά το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης, το 1822, περαστικός από τη Ζάκυνθο, τον προτρέπει να θέσει το ταλέντο του στην υπηρεσία της αναγέννησης του έθνους του και να αρχίσει να

γράφει κυρίως στα ελληνικά. Ο ίδιος μάλιστα αναλαμβάνει να τον μυσήσει στην ελληνική γλώσσα αλλά και σε όλο το ιδεολογικό πλαίσιο της ελληνικής επανάστασης.

Κορυφαίο αποτέλεσμα της μέχρι τότε λογοτεχνικής πολιτικής και πατριωτικής του εξέλιξης, σε συνδυασμό με την γνωριμία του με την ελληνική γλώσσα, αποτελεί «Ο ύμνος εις την Ελευθερίαν». Βεβαίως, είναι σαφώς επηρεασμένος από τον ιταλικό ρομαντισμό που επιδιώκει να δημιουργήσει εθνική και πατριωτική λογοτεχνία. Παρά τις κάποιες αδυναμίες του, το ποίημα αυτό, όχι μόνο ανέδειξε τις μεγάλες στιγμές του αγώνα των Ελλήνων, αλλά λειτούργησε και ως κείμενο που ενθάρρυνε τον Φιλελληνισμό, καθώς μεταφράστηκε σε πολλές ξένες γλώσσες και εκτιμήθηκε από πολλούς ξένους. Τον ίδιο ρόλο έπαιξε και το λυρικό ποίημα «Εις τον θάνατο του Λόρδου Μπάυρον», καθώς και το ποίημα του για την καταστροφή των Ψαρών. Το βέβαιον είναι ότι, σταδιακά, ο Διονύσιος Σολωμός αποκτά συνείδηση του ψηλού του λειτουργήματος και ως ύψιστο μέσον εκπλήρωσης του αναγνωρίζει τη γλώσσα.

Το 1828, επτά χρόνια μετά το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης, ο Σολωμός εγκαθίσταται στην Κέρκυρα, πρωτεύουσα των Ιονίων Νήσων. Έχει ήδη τη φήμη μεγάλου ποιητή και ως τέτοιο τον υποδέχεται ο καλλιτεχνικός και πνευματικός κόσμος της Κέρκυρας αλλά και ολόκληρος ο λαός. Ο χαρακτήρας του έχει αλλάξει. Τον εξωστρεφή αριστοκράτη γλεντζέ της Ζακύνθου αντικαθιστά πλέον ένας εσωστρεφής ποιητής, ο οποίος συχνά περιφέρεται στις εξοχές του νησιού,

διατηρώντας ελάχιστες φιλικές σχέσεις, ιδιαίτερα με τον Νικόλαο Μάντζαρο, τον Ιάκωβο Πολυλά και τον Γεράσιμο Μαρκορά.

Έχει αρχίσει και μελετά συστηματικά τον γερμανικό ιδεαλισμό και τη φιλοσοφία, οι εξελίξεις όμως στο οικογενειακό του περιβάλλον θα τον επαναφέρουν βίαια στην καθημερινότητα: Η μητέρα του Αγγελική Νίκη, αμέσως μετά τον θάνατο του πατέρα του, παντρεύεται τον Μανώλη Λεονταράκη, του οποίου ο πρώτος γιος Ιωάννης διεκδικεί μέρος της περιουσίας των δύο αδελφών Διονυσίου και Δημητρίου Σολωμού. Μέχρι την τελική δικαίωση, η διαμάχη είχε γίνει το κύριο θέμα συζητήσεων σε όλη την Κέρκυρα, κάτι που οπωσδήποτε τραυμάτισε βαθιά την ευαίσθητη ψυχή του ποιητή.

Κατά την περίοδο της παραμονής του στην Κέρκυρα, παρουσιάζει τα ποιήματά του «Η φαρμακωμένη στον Άδη», «Ο Λάμπρος» και «Ο Κρητικός». Και στα τρία αυτά ποιήματα, το βάρος πέφτει σταδιακά στην εσωτερική πάλη των ανθρώπων με τα πάθη τους και τα ιδανικά τους. Ιδιαίτερα στον «Κρητικό», το πιο συγκροτημένο δημιούργημα από εκείνα της τελευταίας περιόδου του, παρουσιάζεται ο ήρωας ως πρότυπο ανδρείας και ηθικής τελειώσεως. Το ποίημα αποτελεί ύμνο στην τολμηρή δράση για έναν ανώτερο ηθικό κόσμο. Λες και κάτι από την μακρινή κρητική καταγωγή του να τον καλεί, ακολουθεί την ζωντανή λογοτεχνική παράδοση του Ερωτόκριτου και γενικότερα της κρητικής ποίησης του 16ου και 17ου αιώνα. Ερωτολατρεία, φιλοπατρία και μυστικοπάθεια εκφράζονται με μουσικότετους στίχους.

Ακολουθούν «Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», που χαρακτηρίζονται από το μεγάλο λογοτεχνικό μυστήριο των σχεδιασμάτων του, καθώς θα παραμείνει για πάντα ανοιχτό το εάν το ημιτελές του υπέροχου αυτού κειμένου οφειλόταν σε αδυναμία ολοκλήρωσης ή συνειδητής επιλογής του ποιητή.

Η προσωπική του ζωή πέρασε πολλά σκαμπανεβάσματα χωρίς όμως ποτέ η ποίηση να λείπει από τη ζωή του. Καθ' όλη τη διαδρομή του, είναι εμφανής η σταδιακή απόσυρση από την πολυκοσμία και τα κοινά, όχι όμως εξαιτίας μιας περιφρόνησης ή ενός σνομπισμού, αλλά, περισσότερο, από την επιθυμία του να αφοσιωθεί σε έναν εσωτερικό διάλογο με τα ιδανικά του. Όλα δείχνουν πως δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει την εξέλιξη της προσωπικότητας του. Ισχύουν ασφαλώς και για τον εαυτό του, καθώς έγραψε ο Π. Καραβίας, όσα ο Σολωμός είπε για τον χαρακτήρα του Ούγου Φώσκολου: «Με το χαρακτήρα του και με τα ορμητικά του πάθη, τόσο μακριά όλα τους από τους περπατημένους δρόμους, δεν στάθηκε ευτυχισμένος και αυτός είναι ο λόγος που τον έκανε να γράψει: ``Αντίμαχος στον κόσμο, αντίμαχα τα πράγματα σε μένα´´».

Πέθανε το 1857 στην Κέρκυρα από επανειλημμένες εγκεφαλικές συμφορήσεις. Ήδη από το 1856, τρεις μήνες πριν τον θάνατό του, μετά από τη δεύτερη σοβαρή εγκεφαλική συμφόρηση, βρισκόταν διαρκώς στο κρεβάτι. Στο παραλήρημά του, επέστρεφε στα παιδικά του χρόνια, στις επευφημίες για τον «Ύμνο εις την Ελευερίαν», στον ιταλό παιδαγωγό του.

Η κηδεία του ήταν πάνδημος. Το 1865 ο αδελφός του Δημήτριος μετέφερε τα οστά του στη Ζάκυνθο, όπου και ενταφιάστηκαν σε μικρό μαυσωλείο. Το 1968, τα οστά του μεταφέρθηκαν στο «Μουσείο Σολωμού και επιφανών Ζακυνθίων».

<https://bit.ly/3dorU6i>